

EKONOMİK KALKINMADA SİNAİ MÜLKİYETİN ROLÜ (*)

Dr. P. J. POINTET
Neuchâtel Üniversitesinde
Profesör

Çeviren :
Doç. Dr. Akar ÖÇAL

İ Ç İ N D E K İ L E R

- I. GİRİŞ
- II. SİNAİ MÜLKİYET HAKLARI
 1. Sınai Müllkiyet Haklarının Mahiyeti
 2. Sınai Müllkiyet Haklarının Dayandığı İlkeler
 3. Sınai Müllkiyet Haklarının Ekonomik Bakımdan Taşulğı Önem
- III. SİNAİ MÜLKİYET HUKUKUNUN GELİŞMESİ
 1. Genel Olarak
 2. 1883 den Önceki Millî Mevzuat
 3. Milletlerarası Andlaşmalar
- IV. SİNAİ MÜLKİYET HAKLARININ HİMAYESİ LÜZUMU
 1. Bir Gelişme Unsuru Olarak Sınai Müllkiyet
 2. İhtira Beratının Özellik Arzeden Durumu
- V. SİNAİ MÜLKİYET HAKLARININ HİMAYESİNE KARŞI OLAN EĞİ-
LİMLER
 1. Genel Olarak
 2. İhtira Beratına Karşı Alınan Tedbirler

(*) Bu çeviri, Prof. Dr. Pierre Jean POINTET'nin, Sınai Müllkiyetin Himayesi Hakkındaki Uluslararası Kurumun (AIPPI) İspanya Grubu tarafından düzenlenen sınai müllkiyet konusundaki öğretim çalışmaları çerçevesinde 5 Aralık 1966 günü Madrid'de yapmış olduğı konuşmanın genişletilmiş şekli olup, **La Propriété Industrielle**'de yayımlanan (1967, No : 3, s. 64-75) «Le rôle de la propriété industrielle dans le développement économique des pays» isimli yazıdan, yazarın verdiğı izne dayanılarak yapılmıştır. Çeviri için gerekli izni vermiş olan yazara, bu vesile ile, teşekkür etmeğii bir borç saymaktayız.

3. *Tarihî Durum*
4. *Muhtemel Yolsuzlukların Önlenmesi*

VI. SINAÎ MÜLKİYET VE ÜLKELER ARASINDAKİ TEKNİK BİLGİ MÜBADELESİ

1. *Genel Olarak*
2. *Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilâtının (OECE) Çalışmaları*
3. *Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilâtının (OCDE) Faaliyeti*
4. *Birleşmiş Milletlerin Faaliyeti*
5. *Fikrî Mülkiyetin Hımayesi Hakkındaki Milletlerarası Büro (BIRPI)*
 - a) *BIRPI'nin milletlerarası toplantılara iştiraki*
 - b) *BIRPI tarafından alınan pratik tedbirler*
6. *Milletlerarası Özel Teşekküllerin (AIPPI ve CCI) Görüşleri*
 - a) *Lisans mübadelesi*
 - b) *Marka ve beratların hımayesi*

VII. SONUÇ

I. GİRİŞ.

Sınaî mülkiyet haklarının mahiyeti, ekonomik fonksiyonları ve sınaî mülkiyet hukukunun gelişmesine bir göz atmadan, ülkelerin ekonomik kalkınmasında sınaî mülkiyet haklarının oynadığı rolü belirtmekte isabet yoktur. Bu durum, söz konusu hakların himayesindeki zarureti daha iyi bir şekilde açıklamak imkânını verecektir.

Daha sonra, sınaî mülkiyet haklarının himayesine karşı olan eski ve yeni eğilimleri ve teknik bilgilerin ülkelerarası mübadelesi sorununu, özellikle bunların gelişme halindeki ülkelere transferini, inceleyeceğiz.

Nihayet, sınaî mülkiyet haklarının, ülkelerin ekonomik kalkınmaları bakımından, esaslı bir şekilde himayesini (protection adéquate) gerektiren sebepler üzerinde durulacaktır.

II. SINAÎ MÜLKİYET HAKLARI.

1. Sınaî Mülkiyet Haklarının Mahiyeti.

Ticaret ünvanı (nom commercial) bir işletme tarafından kendini tanıtmak için kullanıldığı halde, **marka** belirli bir malı rakip

mallardan ayırmakta kullanılır. **Menşe işareti** (indication de provenance), muayyen bir mahal, bir bölge ya da bir mamulün ün yaptığı bir ülke menşeli olan malları benzerlerinden tefrik imkânını sağlar. **İhtira beratı** bir teknik buluşu, **sınâî model ve resimler** (dessins et modèles industrielle) özellikle bir nesnenin şeklini, dış görünüşünü himaye eder. Nihayet, haksız rekabeti önleyen hükümler serbest rekabet hakkının suiistimali ile mücadeleyi hedef tutmaktadır

Söz konusu çeşitli haklar sınâî mülkiyetin temelini teşkil etmekte olup, genellikle bütün ülkelerde hükme bağlanmışlardır.

Batı Almanya gibi bazı ülkelerde «küçük icat»ları (petites inventions) korumak için ayrı bir imkân daha söz konusudur (modèle d'utilité). Bu sistemin bulunmadığı ülkelerde küçük icatlar da ihtira beratları ile himaye edilmektedir.

Bazı Doğu Avrupa ülkelerinde (Bulgaristan, Polonya, Romanya, Çekoslovakya ve Rusya), icat sahiplerine verilen **mucit sertifikaları** (certificat d'auteur d'invention) mevcuttur. Bu sertifikalar, icadın işletilmesine ilişkin olan bütün haklarını devlete devretmeyi kabul edenlere (bir tazminat karşılığında) verilmektedir.

Nihayet, bazı ülkelerde (meselâ Fransa) tamamen özel bir nitelik arzeden menşe işareti söz konusudur. Menşe ismi (appellation d'origine) olarak bilinen bu çeşit işaret, bir malın üretildiği, imal edildiği ya da tamamen başka bir tarzda elde edildiği yerin coğrafik isminden ibarettir.

2. Sınâî Mülkiyet Hakkının Dayandığı İlkeler.

Sınâî mülkiyet hakları, her şeyden önce, işletmeler arasında kanuni rekabeti sağlama amacını taşımaktadır.

Gerçekten, karun koyucu, başkasının icadını, markasını ya da ismini taklit etmek ve gasb etmek suretiyle bu gibi kimselerin çalışmalarından yararlanmak isteyenlerin kanuni rekabeti ihlâl etmelerini bertaraf etmek arzusundadır.

Haksız rekabetin önlenmesine ilişkin olan mevzuat sınâî mülkiyet haklarını gereği gibi himayede yeterli olmadığından, söz konusu haklar daha tesirli hükümleri kapsayan özel kanunlarla düzenlenmiştir.

İhtira beratlarının, sınaî model ve resimlerin (ve «modèle d'utilité»lerin) himayesinde, ayrıca, teknik gelişmenin ve binnetice ekonomik ve sosyal kalkınmanın açıkça desteklenmesi söz konusudur.

Gerçekten, devletlerin — sosyalist ya da kominist rejim devletleri de dahil —, berata konu teşkil eden icatlar bakımından, muayyen bir müddet için, münhasır işletme hakkı (droit exclusif d'exploitation) tanıyan bir berat mevzuatına sahip olmaları, topluluğun yararlanabileceği yeni bir şey bulan mucidin mükâfatlandırılması (récompenser) için olmayıp, söz konusu şahsın gizli icatlarını saklı tutmamasını temin içindir.

Berata ilişkin olarak bir himaye elde etmek isteyen kimse, talebinde icadını açıkça belirtmek zorundadır. Bu konuda yapılacak ilân sayesinde herkesin bilgi sahibi olması mümkün olabileceğinden, gerçekleşmiş olan teknik ilerleme bu suretle topluluğa mal edilmiş olur. İlgililer, taklit için değil - himaye süresinde - fakat yeni icatlara girişmek bakımından başkaları tarafından gerçekleştirilmiş olan bu icatlardan yararlanabilirler. Beratın geçerlik süresi dolunca, isteyenler, yapılan ilân sebebiyle, bu icattan serbestce müstefit olabileceklerdir.

Berat sahibini, icattan belirli bir süre zarfında yararlanmakta tek başına bırakmak suretiyle sağlanan imtiyaz, söz konusu kimşenin teknik gelişmeye olan katkısının (apport) karşılığını teşkil etmektedir.

Ticaret ünvanı, marka, menşe işareti ve isminin himayesine geline; bu alanlardaki himaye yalnızca bunları kullananlar lehine değildir. Aynı zamanda tüketicilerin menfaati de korunmaktadır. Gerçekten, bu türlü himayede kamunun hataya düşmesinin önlenmesi söz konusudur. Eğer herkesin, başkasının ismini veya markasını serbestçe gasbetmesi ya da gerekli şartları haiz olmadan menşe ismi ve işaretini kullanması mümkün olsaydı, şüphesiz halkın yanılgısı mümkün olurdu. Markanın himayesinin yenilenmesi ile ismin, menşe isim ve işaretinin himayesinin gerekli şartların bulunduğu müddetle sınırlandırılmasının sebebi işte budur.

3. Sınaî Mülkiyet Haklarının Ekonomik Bakımdan Taşdığı Önem.

Ekonomik rekabetin çok önemli olduğu zamanımızda, sınaî

mülkiyet haklarının, sahipleri için çok büyük önem taşımakta olduğu, açıktır. Bu haklar, maddî nitelikte olmamalarına rağmen, partimuana dahildirler.

İlgililer, kuvvetlendirme söz konusu olmasa bile, bu haklar vasıtasıyla sağlanan himayeyi hiç olmazsa sürdürmek için gayret sarfetmektedirler. İttihada dahil ülkelerde asgari bir himaye sağlamayı amaç edinen Paris Mukavelesinin kurduğu sınaî mülkiyetin korunmasına ilişkin milletlerarası İttihada katılan ülke sayısının 77'ye ulaşması da, bu görüşü doğrulamaktadır.

Bunun sebebi, sınaî mülkiyet haklarının himayesinin toplum menfaati içinde mütalâa edilmesindedir. Gerçekten ,toplum menfaati, bu türlü himaye ile mümkün hale gelen işletmelerarası kanuni rakebetten dolayı ya da dolaysız bir şekilde yararlanmaktadır.

Devlet, kendi yönünden, ülkenin, üretimin ve ticaretin arttırılması yolu ile ekonomik refahını yükseltecek millî ve milletlerarası nitelikteki tedbirleri alır. Bu bakımdan şu husus ifade edilebilir ki, genel ekonominin yararlanacağı çalışma ve araştırmalara, sınaî mülkiyet haklarının himayesini temin etmek suretiyle ,özel sektörde girişilmesi mümkündür. Eğer kanuni rekabet, teşebbüse girişmesi ve tehlikeyi göze alması sebebiyle cemiyete rakiplerinden daha yararlı olan ve, özellikle ihtira beratı sahasında, teknik imkânları zenginleştiren kimselere sınaî mülkiyete ilişkin bir hakkın sağlanması suretiyle emniyet altına alınmazsa, söz konusu çalışma ve araştırmalar aynı seviyede gerçekleşemeyecektir.

III. SINAÎ MÜLKİYET HUKUKUNUN GELİŞMESİ.

1. Genel Olarak.

Bir yandan sınaî mülkiyet haklarının ekonomik bakımdan taşıdığı önem, öte yandan da son yüz sene zarfında, özellikle 20. asrın başından itibaren, ülkeler arasındaki ticarete görülen muazzam gelişme nazara alınırca, milletlerarası hukuka ilişkin sahalarda sınaî mülkiyetin en gelişmiş bir alan olmasına şaşmamak gerekir.

Bu durum, yalnızca, devletlerin üzerinde nisbeten kolay bir şekilde anlaşabilecekleri ve anlaşabildikleri bir teknik alanın söz konusu olmasından ileri gelmemektedir.

Ekonomik çevreler, her ülkede bu hukukun gelişmesi ile daima yakından ilgilenmişlerdir. Gerçekten, bir icatta bulunan, bir model yaratan, belirli bir marka altında bir mal imal eden ya da satan veya menşe işareti kullanan bir kimse, yalnızca milli sınırlar içinde değil, aynı zamanda mallarını ihraç ettiği, ticarî ya da sınaî bir işletme kurmak istediği ve hatta - halen daha fazla olarak söz konusudur - bir araştırma merkezi tesis etmeyi tasarladığı ülkelerde de daima yeterli bir himaye arayacaktır.

Öte yandan, hükümetlerin de tekniğin ilerlemesinde, ekonomik kalkınmada ve ticari mübadelelerin kanuni rekabet çerçevesinde gelişmesinde açık bir menfaati olduğundan, ekonomik çevreler ve devletler sınaî mülkiyete ilişkin olan milletlerarası hukukun gelişmesi lehinde teşebbüse geçmişlerdir.

Bu milletlerarası hukuk uygun bir zeminde yaratılabilmıştır. Zira bu konudaki milli mevzuat nisbeten yenidir. Gerçekten, bunların hemen hemen hepsi 19. asrın ikinci yarısında yürürlüğe girmiştir. Bu bakımdan, eski metinler milletlerarası müzakerelerde nazarı itibare alınmamıştır.

2. 1883 den Önceki Milli Mevzuat.

Milli nitelik taşıyan kanunlar, aşağı yukarı aynı devrelerde yürürlüğe girdiğinden, aynı prensiplere olmasa bile hiç olmazsa benzer esaslara dayanmakta ve böylece bir milletlerarası hukukun doğması kolaylaştırılmış bulunmaktaydı. Buna rağmen, bu türlü bir hukukun doğması bu kadar kolay bir şekilde gerçekleşmemiştir. Milli kanunlar yürürlükteki hukuki esaslara dayanmakta ve ülkedeki ekonomik şartları aksettirmektedir. Gerçekten, ziraî ya da sınaî, refah içinde olan ya da olmayan yahut da başka bir nitelik arz eden bir ülkenin söz konusu olmasına göre, farklı kanunlar ortaya çıkmıştır.

Devletler, milletlerarası konvansiyonel hukukun mevcudiyetinden önce, vatandaşlarına öteki ülkelerde tesirli bir himaye sağlamak için bazı imkânlar bulmuşlardı. Söz konusu himaye, ticarî ya da öteki özel anlaşmalara sınaî mülkiyete ilişkin özel hükümler konulması suretiyle gerçekleştirilmişti.

Bununla beraber, bu şekildeki gayretler istenilen sonuçları hasıl edememiştir. Çünkü, bir taraftan bu türlü hükümler, dahil ol-

dukları andlaşmaların akıbetine bağlı olduğundan, değişik bir nitelik arz etmekte, öte yandan da ilgili devletler, hareket serbestilerini muhafaza etmek bakımından, geniş bir taahhüt altına girmeyi istemediklerinden ancak pek istisnai hallerde kendi millî kanunlarından uzaklaşmayı kabul etmektedirler.

Millî kanunlarda ortak hükümlerin yokluğu sebebiyle, yabancılara sağlanan himaye ülkeden ülkeye büyük ölçüde değişmekteydi. Yabancılar, bazı ülkelerde vatandaşlar gibi himayeden yararlanmakta, önceki ülkelerde ise - bunların sayısı epeyce fazlaydı - himaye fiili ya da hukuki mütekeliliğe tabi bulunmaktaydı.

Bu durum sebebiyle ortaya çıkan engeller, bir müddet sonra, o kadar açık bir nitelik kazanmıştı ki, bir milletlerarası himaye zarureti kendini hissettirmişti. Bununla beraber şu iki sorunun çözümlenmesi gerekmektedir: Bunlardan ilki iç hukuka dayanan bir hakkın yabancılar tarafından iktisap edilmesine, ikincisi ise ülkede iktisap edilen hakların himayesinin yabancı ülkelerde de tanınmasına ilişkin (1).

Çeşitli konvansiyonların akdedilmesini sağlayan milletlerarası sahadaki gayretler, işte bu iki sorunun çözümlenmesine ilişkin bulunmaktadır.

3. Milletlerarası Andlaşmalar.

Sınaî mülkiyete ilişkin olan milletlerarası sahadaki en önemli olay, 1883 de, Paris Mukavelenamesi ile, sinaî mülkiyetin himayesi hakkında bir milletlerarası İttihadın kurulmasıdır. Bunu takiben de, yanlış ve aldatıcı menşe işaretlerine, fabrika ve ticaret markalarının tesciline, markaların kullanıldığı mal ve hizmetlerin sınıflandırılmasına, sinaî model ve resimlerin milletlerarası tesciline ve menşe işaretlerinin himayesi ve uluslararası tesciline ilişkin özel andlaşmalar akdedilmiştir.

Yalnızca yukarıdaki sıralama, Paris İttihadına dahil olan devletlerin şimdiye kadar üzerinde durdukları ve çok taraflı bir andlaşmaya dayanmak suretiyle düzenlemek mecburiyetinde oldukları sorunların çeşitliliğini göstermeğe yeterlidir.

(1) Stephen P. LADAS, *La protection internationale de la propriété industrielle*, Paris 1933, s. 18.

Paris İttihadı dışında kalmayı tercih eden bazı Güney Amerika devletleri, Güney Amerikayı kapsayan andlaşmalar akdi bakımından harekete geçmişlerdir. Marka ve beratlar konusunda imzalanan ilk konvansiyon 1889 tarihli Montevideo Konvansiyonudur. Bunu ötekiler izlemiştir. Bununla beraber bunlardan hiçbiri Paris Mukavelenamesi kadar başarılı olamamıştır.

İkinci Dünya harbinden sonra **Avrupa Konsey'i** bünyesinde ayrıca üç konvansiyon akdedilmiştir. Bunlardan ilki berat talepleri için gerekli olan formalitelere ,ikincisi beratların milletlerarası sınıflandırılmasına ve üçüncüsü de - henüz yürürlükte değildir - ihтира beratı hukukunun bazı unsurlarının birleştirilmesine ilişkindir.

Sinaî mülkiyet haklarının etkili bir şekilde korunmasını temin bakımından milletlerarası sahada girişilen çabaların düzenlenmesi konusunda 6 Haziran 1947 tarihinde La Haya'de kurulan Milletlerarası Berat Enstitüsü'nü (Institut international des brevets) de belirtmek gerekir. Söz konusu Enstitünün kuruluş amacı, milli berat ofislerini araştırma (recherches documentaires) yükünden kurtarmak ve gereksiz tekrarlamaları önlemektir.

Avrupa Ekonomik Topluluğunca 1962 de yayımlanmış olan Avrupa tipi berat hukukuna ilişkin ön-projeye değinmeden, çok taraflı milletlerarası andlaşmalar hakkındaki bu kısa açıklamayı bitirmekte isabet yoktur.

Bugün için söz konusu proje hakkındaki müzakerelere ara verilmiş ise de - politik sebepler yüzünden -, görüşmelerin birgün yeniden başlamasından şüphe edilmemelidir.

Aynı şekilde Avrupa Ekonomik Topluluğu bünyesinde hazırlanmış olan fakat henüz aleniyete vurulmayan avrupa tipi marka hakkındaki ön-projeyi de hatırlatmak isteriz.

Nihayet, sinaî mülkiyet hukukunun şu ya da bu sahasındaki ilişkileri kesin bir şekilde düzenlemekte daha titiz davranan devletlerce akdedilen iki taraflı sayısız andlaşmaları da belirtmek gerekir.

Milletlerarası sinaî mülkiyet konusundaki bu muazzam ilerleme, yalnızca mevzuatın yakınlaştırılması ve bazı bakımlardan bir hukuk birliğinin gerçekleşmesi sonucunu doğurmakla kalmamış, ayrıca ülkelerin milli kanunlarını milletlerarası esaslara uydurmalarını ve bu suretle milli hukukun ekonomik gelişmeyi yakından izlemesini sağlamıştır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, bugün için 77 devlet Paris İttihadına dahildir ve yakın bir gelecekte öteki birçok ülkenin de katılması beklenebilir. Andlaşmalara dayanan milletlerarası hukukun yaşaması (vitalité) ve sınaî mülkiyet haklarının gereği gibi korunması lüzumunun daha açık olarak isbatı gerekli midir? (2).

IV. SINAÎ MÜLKİYET HAKLARININ HİMAYESİ LÜZUMU.

1. Bir Gelişme unsuru olarak Sınaî Mülkiyet.

Avrupalı ülkelerin büyük bir kısmı halen yüksek bir konjonktür devresinde bulunmaktadır. Bunun sebepleri nelerdir?

Konjonktürü etkileyen politik, ekonomik, sosyal ya da malî unsurlar üzerinde durmadan yalnızca şunu hatırlatalım ki, tanınmış iktisatçılar ekonomik kalkınmayı - genel olarak yoksa bugünkü konjonktür durumuna bağlı olarak değil- şu üç temel faktöre bağlamaktadırlar: Nüfus artışı, teknik ilerleme ve dış ticaretin gelişmesi.

Nüfus artışı bir olaydır (un fait).

Teknik gelişme insanların yeteneğine (génie), binnetice nüfusun artmasına ve eğitimin gerçekleşmesine bağlıdır.

Teknik gelişmenin sonuçları derhal hissedilir .Yeni icatlar yüzünden yatırımlar artar. Ekonomide birbirine bağlı olarak süratle gelişen bir faaliyet göze çarpar.

Dış ticarete gelince, o da teknik gelişmeden geniş bir şekilde yararlanır. İsviçre'nin durumu buna bir örnektir. Su, ülkede mevcut yegâne ham madde olduğu için, nüfusun beslenmesini sağlamak bakımından, ihracat büyük önem taşımaktadır. Ülke içinde imal edilen mallar, ancak kalitelerinin devamlı şekilde düzeltilmesi ve türlerinin çoğaltılması sayesinde ihraç edilebilme ve yabancıların

(2) Bu konuda S. PRETNAR'ın «**La protection internationale de la propriété industrielle et les différents stades de développement économique des Etats**» (Prop. ind., 1953, s. 213 vd.) isimli incelemesini belirtmek isteriz. Yazar bu incelemesinde Paris İttihadı Mukavelenamesinin çağını doldurduğu sonucuna ulaşmaktadır. Bu yazıya Stephen LADAS'ın verdiği yerinde cevabı da hatırlatmak gerekir : «**Les bases fondamentales de la protection internationale de la propriété industrielle**» (Prop. ind., 1954, s. 93 vd.).

rekabetine karşı durabilme şansına maliktir .Yeni icatlar ve teknik islâhat gereklidir. İsviçre’de her sene tescili gerçekleştirilen berat talepleri sayısının dünyadaki en yüksek miktara ulaşması bununla açıklanabilir.

Bu bakımdan, teknik gelişmenin, bir ülkenin hayatında önemli bir yer işgal etmesi keyfiyeti gayet açıktır. Teknik gelişme ekonomik gelişmenin şartıdır.

Bununla beraber, teknik gelişmenin tesadüfen gerçekleşmesi hali enderdir. Genellikle, büyük malî imkânlar ve kabiliyetli elemanlar dışında, geniş ve sebatlı bir çalışma gereklidir. Bilim adamları ve uygulayıcılar (mühendis, teknisyen) tarafından bir yılda sarf edilen emekleri enerji haline dönüştürmek mümkün olsaydı, bir dağın yerini değiştirebilecek güçte bir kuvvet elde edilebilirdi.

Bu bakımdan, endüstrileşmek isteyen bir devletin araştırmaları kolaylaştırmak için elinden gelen her şeyi yapmasına şaşmamak gerekir .Eğitimin gerçekleştirilmesi, okullar ve modern lâbaratuarlar açılması, her türlü araştırmanın kolaylaştırılması için gerekli malî imkânların tahsisi ve bu araştırmaların ekonomik sahada kullanılması, daha birçokları da dahil olmak üzere, devletin elinde olan sayısız imkânlardır.

Bununla beraber, devlet için çok daha az maliyetli ve daha etkili bir başka imkân daha söz konusudur: Sınaî mülkiyet haklarının himayesini sağlayan etkili bir mevzuat. Markalar ve beratlar çok yaygın olduğu için, bunlara ilişkin hakları korumayı sağlayan mevzuatı bu arada özellikle belirtmek gerekir.

Avrupa devletleri, 19. asırda, mucitleri, prodüktörleri ve tacirleri korumak için sınaî mülkiyet haklarına ilişkin kanunları kabul etmek zaruretini hissetmişlerdir. Bu durum ,söz konusu kimselerin teknik gelişmeye katılmalarını sağlamıştır.

2. İhtira Beratının Özellik Arzeden Durumu.

20. asrın başında beri sürüp gelen sınaî inkılâp şunu göstermiştir ki, ihtira beratı sayesinde sağlanan himaye, teknik gelişmenin ve ekonomik kalkınmanın en belli başlı amilidir.

Bunun sebebi, her şeyden önce, mucitlerin, güçlü malî imkân-

lara sahip bazı işletmelerin, icatlarını karşılıksız olarak (sans contre prestation) işletmesi endişesine sahip olmamalarıdır. Başarılı olma durumunda bunun meyvesini alabilme söz konusu olduğundan, çalışmalara bir destek sağlanmıştır.

İkinci sebep, daha önce de belirttiğimiz gibi, başkaları tarafından gerçekleştirilen icatlar hakkında edinilen doğru bilgilerin, yeni icat ve araştırmaları kolaylaştırmasıdır.

Nihayet, işletme hakkı muayyen bir süre içinde sağlandığından mucit ya da öteki hak sahipleri gerekli tedbirleri alabilir ve icada dayanan malları çok miktarda imal etmek için lüzumlu olan sermayeyi temin edebilirler. Bu gibi kimseler, icatlarının korunmamakta olduğunu bildiklerinden, riskleri üzerlerine almayı kabul edebileceklerdir .

Bu risklerin büyüklüğü, araştırmalara ayrılan yüklü meblâğlarda daha açık bir şekilde görülmektedir.

Araştırmalar için bütün Dünya'da gerçekleştirilen toplam harcama, 1965 de, 60 milyar dolar olup, devletler arasında şu şekilde dağılmıştır: Amerika Birleşik Devletleri 1/3, Rusya 1/3, öteki devletler 1/3. İsviçre'deki harcama miktarı ise, aynı yılda 240 milyon dolardır (3).

Endüstrilemiş ülkeler milli gelirlerinin % 1 - 3'ünü araştırmalara tahsis etmektedir. Harcamaların % 30-65'i devletce, geri kalanı da özel sektörce yapılmaktadır .

Araştırmalar için yapılan harcamalardaki kamu sektörünün payı şu şekilde belirtilebilir: Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İngiltere ve Batı Almanya'da % 66, Belçika, İtalya, Norveç ve İsveç'te % 50, Hollanda'da % 33 ve İsviçre'de % 25.

Harcamaların fert başına isabet eden miktarına gelince; bu miktar Amerika Birleşik Devletlerinde yaklaşık olarak 92 dolar, İngiltere'de 33 dolar, Batı Almanya'da 32 dolar ve İsviçre'de 27 dolardır - Rusya'ya ilişkin rakamlar bilinmemektedir—.

(3) Bu rakamlar ve bunları izleyen ötekiler, Georg HEBERLEIN'in 16 Kasım 1966 da St. Gall Üniversitesinde verdiği bir tebliğden alınmıştır.

V. SINAÎ MÜLKİYET HAKLARININ HİMAYESİNE KARŞI OLAN EĞİLİMLER.

1. Genel Olarak.

Sınaî mülkiyete ilişkin mevzuatı ahenkleştirmek ve bu hakların himayesini sağlamlaştırmak bakımından milli ve milletlerarası sahada girişilen çabalar, maalesef çeşitli sebepler yüzünden, bir karşı eğilimle çatışmış bulunmaktadır.

Sınaî mülkiyet mevzuatının, topluluğun menfaatini ve milli ekonominin özel durumunu göz önünde tutması şüphesiz gereklidir. Şahsî menfaatlerin himayesi ile toplum menfaatinin himayesi arasında, birbirlerinden ayrı oldukları durumlarda, bir denge tesis edilmelidir.

Bununla beraber, muhtemel yolsuzlukları (abus) önlemek bakımından alınacak tedbirlerin aşırılığından kaçınmak gerekir. Tedbirler, ilgili devletin gerçek bir menfaat sağlamasının söz konusu olmadığı durumlarda kanuni hak sahiplerinin menfaatlerini ciddi surette ihlâl etmekteyse, aşırıdır.

Bu türlü eğilimler, maalesef ,ne sınaî mülkiyet haklarının gerçek kapsamının ve ne de bu hakların toplum için haiz olduğu faydanın göz önünde tutulmadığı bazı ülkelerde söz konusudur.

2. İhtira Beratına Karşı Alınan Tedbirler.

Son zamanlarda birçok ülkede, berattan doğan inhisarî haklara (droits exclusifs), özellikle ilâç konusunda (domaine pharmaceutique) gerçekleştirilen buluşlara karşı yönelen bir tutum mevcuttur. Bu sahanın seçilmiş olmasının sebebi, her şeyden önce, psikolojiktir. Söz konusu eğilim, yüksek maliyeti ve araştırmalar için yapılan büyük masrafları bir tarafa atarak, ilâç fiyatlarının halkın sağlığı bakımından düşürülmesindeki menfaate dayanmaktadır.

3. Tarihî Durum.

Bugün için Avrupa'da, 19. asrın ortasında beliren ve ihtira beratlarının faydasını takdir edemeyerek onu reddeden bir davranışın yeniden canlanması söz konusudur.

Gerçekten, o devirde, berata ilişkin inhisarî haklar, bazı kimse-

lerce, ticarî mübadele serbestiyetine bir engel olarak telâkkî edilmişti. Meselâ, 1850 de İngiltere'de, **The Economist** isimli gazete, ekonomik serbestiyeti temin bakımından, 1623 denberi sağlanan himayenin kaldırılmasını isteyenlerin sözcülüğünü yapmıştı.

Buna benzer bir hareket de Almanya ve Hollanda'da ortaya çıkmıştı. Bunun sonucu olarak, ihtira beratına ilişkin mevzuat, 1869 - 1910 yılları arasında yürürlükten kaldırılmıştı.

Fransa'da ,yalnızca berata sağlanan himayeye değil aynı zamanda milletlerarası hukukun yaratılmasına da karşı olanlar vardı. Nitekim, Paris Mukavenamesi şiddetle tenkit edilmiş ve delegelerin vatana ihanetle suçlandırılmasını teklif eden bir makale 13 Ağustos 1885 günlü **Pe'it Journal** isimli gazetede yayımlanmıştı.

Aynı devirde, İsviçre'de, icatların inhisarî hakların doğumuna sebep olması halinde İsviçre endüstrisinin zarar göreceği ileri sürülmüş ve bir muhalif - ne yazık ki profesördür - beratların sınaî gelişmeyi engellemekte olduğunu kesin olarak ifade etmişti.

Beratlarla ilişkin mevzuat bir şeye engel oluyorsa, bu, taklitçilerin, çaba harcamadan ve karşılıksız olarak başkasının çalışmasından, araştırmalarından, yatırımlarından, iradesinden ve teşebbüs fikrinden yararlanmayı tasarlayanların fiilleridir.

Sınaî mülkiyet haklarının serbest bir şekilde kullanılmasının kısıtlanması, serbest rekabeti koruma arzusuna ve ekonomik gücün suiistimaline karşı savaşmak' zaruretine dayanmaktadır. Dün olduğu gibi bugün de, bilimin (sagesse), sağduyunun, toplumun ve binnetice devletin gerçek menfaatini göz önünde tutan bir düşüncenin muzaffer çıkacağını ifade edebiliriz.

4. Muhtemel Yolsuzlukların Önlenmesi.

Sınaî mülkiyet haklarının müessir bir şekilde himayesi, şüphesiz, bu hakların kullanılmasında söz konusu olabilecek yolsuzluklara (abus) müsamaha edileceği anlamını kapsamamaktadır. Bizzat bu hakta bir kötüye kullanma söz konusu değildir. Fakat bu hakkın kullanılması - ya da kullanılmaması - yerine göre toplum menfaatine aykırı olabilir.

Sınaî mülkiyet konusunda bir kötüye kullanmadan söz edildiği

zaman akla derhal ihtira beratları gelir. Zira, suistimal meselesi özellikle bu sahada daha büyük önem taşımaktadır.

Buradan şu sonuca ulaşılabilir ki, hükümetlerin bu konuyla ilgisiz kalmaları mümkün değildir. Esasen bir ilgisizlik de yoktur. Paris İttihadi Mukavenamesine dahil edilen hükümler ve milli kanunlarda benimsenen esaslar bunun açık delilidir.

Gerçekten, Paris Mukavenamesinin 5. maddesi, üye devletlerin berata ilişkin haklara (droits du breveté) getirebilecekleri kısıtlamaları düzenlemektedir. Şu husus açık olarak öngörülmüştür ki, «işletmenin söz konusu olmadığı hallerde, berata sağlanan inhisarî haktan doğabilecek suistimalleri önlemek için» bazı tedbirler alınabilecektir.

AIPPI'nin, 1966 Tokyo Kongresinde, 5. maddeye ilişkin olan ve konuyu daha sistemli bir şekilde düzenleyen yeni bir metin ittifakla (birkaç çekimsiz reyle) kabul edilmiştir.

Bugünkü düzenleme şeklinin teferruatına inmeden yalnızca şunu belirtmekle yetiniyoruz ki, berata ilişkin olan ve işletilmemeye dayanan suiistimalin, malik için ağır sonuçlar yaratan iki müeyyidesi vardır: Bunlar, mecburi lisans verilmesi ve sukuttur. Şu halde devletler, berat verilmesini engellemeksizin, yürürlükteki konvansiyonel hükümlere dayanarak, berata ilişkin hakkın kullanılmasına müdahale imkânına sahiptirler.

Üstelik, beratın işletilmemesinden doğan suiistimalden söz edildiğinde, işletme yükümlülüğünün ekonomik sonuçlarını da göz önünde tutmak gerekir.

Bu yükümlülüğün yumuşatılması yönünde bir cereyan mevcuttur. Bu konuda iki ya da çok taraflı anlaşmaların akdi üzerinde durulmaktadır. Bu anlaşmaların amacı, icadın âkit ülkelerden birinde işletilmesinin yeterli sayılmasını ve berat sahibinin berat aldığı her ülkede icadını işletmeğe mecbur tutulmamasını sağlamak olacaktır.

Bu sorun, bazı ülkelerdeki ekonomik entegrasyonu gerçekleştirmek - Avrupa Ekonomik Topluluğunda olduğu gibi - ya da mevzuatı yakınlaştırmak ve hatta yeknesak bir berat şekline ulaşmak bakımından çalışmalara girişilmiş olduğundan bugün için daha büyük önem taşımaktadır.

İşin âdil bir şekilde dağıtılması ve entegrasyon hareketinin dayandığı düşünce göz önünde tutulduğunda şu husus açık olarak görülür ki, entegrasyon hareketinde ilerleme kaydedildikçe ekonomik bakımdan en uygun yerde imalâta bulunabilmek mümkün hale gelebilecektir. Bu bakımdan, işletme yükümlülüğünün mevcudiyeti sebebiyle bugün için söz konusu olan engel, kaldırılmasa bile hiç olmazsa hafifletilmiş olmaktadır.

Bu yolda atılacak bir adımın neticelerinden ürken kimselere şu husus hatırlatılabilir ki, İsviçre delegesi, üç sene sonra Paris İttihadı Mukavelenamesinin akdedilmesi ile sonuçlanan ilk Paris Konferansında (1880), işletme mecburiyetinin kaldırılmasının ülkesi için kötü sonuçların doğumuna sebep olabileceğini ifade etmişti. Çünkü, bu durum berat sahibine, icadını kendine en elverişli görünen ülkede işletmek ve ondan sonra da mallarını İsviçre'ye ithal etmek imkânını verecek ve binnettece «İsviçre sanayiinin yıkılması» sonucunu yaratacaktı.

Bu bakımdan İsviçre - işletme yükümlülüğünü tanımayan Amerika Birleşik Devletleri bir yana bırakılırsa -, bu konuda iki taraflı bir andlaşma imzalayan ender devletlerden biridir. Bu andlaşma, büyük bir sınaî ülke olan komşusu Almanya ile 1892 de akdedilmiştir.

Bu durum şunu göstermektedir ki, ilk nazarda bir sakınca olarak telâkki edilebilen fakat zamanla ekonomik kalkınmayla bağdaşabilen libreal çözümler hakkında genellikle bir aşırı kötümserlik göze çarpmaktadır .

Serbest rekabeti himaye bahanesi altında berata ilişkin hakkı ihlâlden kaçınmak gerekir. Bu türlü teşebbüsler, genellikle, kartelleri önleyici tedbirlerin alınmasını isteyenlerden gelmektedir. Böyle bir tavsiyede bulunanlar, söz konusu tedbirlerin milli ekonomiye esaslı bir şekilde zarar vereceğini maalesef göz önüne almamaktadırlar. Gerçekten, söz konusu tedbirler, ticaretin ve endüstrinin himayesini sağlayacağı yerde, yatırımların ve teknik bilgilerin mübadelesini engelleyici bir nitelik taşımaktadır.

VI. SINAÎ MÜLKİYET VE ÜLKELER ARASINDAKİ TEKNİK BİLGİ MÜBADELESİ.

1. Genel Olarak.

Teknik bilgilerin mübadelesi ve bunların gelişme yolundaki ülkelere transferi sorunu, son onbeş yıldan beri, özel ya da resmi nitelikteki çeşitli milletlerarası teşekküllerin üzerinde durduğu bir sorundur.

Burada, sınaî mülkiyet haklarına ilişkin olan bu türlü çalışmalara kısaca değinmekle yetineceğiz. Yabancı ülkelerdeki özel mülkiyete dahil malların himayesine ilişkin olan ve OCDE (İktisadî İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı) tarafından hazırlanan konvansiyon projesi ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası tarafından hazırlanan ve devletlerle öteki devletlerin vatandaşları arasındaki uyuşmazlıkları düzenlemek amacını taşıyan konvansiyon projesi, bu çalışmalara örnek olarak gösterilebilir.

14 Ekim 1966 da yürürlüğe giren bu sonuncu Konvansiyonun girişinde, ekonomik kalkınmada milletlerarası işbirliğine olan ihtiyaç ve bu sahada milletlerarası yatırımların oynadığı rol belirtilmektedir.

İkinci Dünya Harbinden sonra Marshall Plânı çerçevesinde, imalât lisanslarından yararlanmayı düşünen Amerikalı sanayiciler ile Batı Avrupalı sanayiciler arasında bir ilişki tesisini sağlamak amacıyla güden imalât programları vasıtasıyla sınaî teknik bilgilerin mübadelesini teşvik etmek bakımından Paris ve Washington'da kurulan «Küçük işletmeler Bürosu»nun oynadığı rolü de zikretmek isteriz. İşletmeler arasındaki ilişkileri kolaylaştırmak için bütün ilgili ülkelerde bir gönüllü danışman şebekesi teşkil edilmiştir.

2. Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilâtının (OECE) Çalışmaları.

OECE Konseyi, sorunun prodüktivite ve tatbiki araştırmalar Komitesi ile karma mübadele ve tediye komitesince esaslı bir şekilde incelenmesi sonucunda, icatların tüm olarak kullanılmasının prodüktiviteyi arttırmada çok önemli bir vasıta olduğunu dikkate aldığından, 23 Temmuz 1953 günlü kararı ile, üye (membre) ve aday üye (associé) ülkelere, «icatlardan gereği gibi faydalanılmasını sağlayacak ve milletlerarası ticaretin gelişmesine yardımcı olacak bu

türlü mübadelelerin desteklenmesi bakımından, kendi aralarında özel berat lisanslarının (*licences de brevets privés*) mübadelesini kolaylaştırmalarını» tavsiye etmiştir.

Tavsiye kararı Konseyce, yani bütün üye ülkelerin temsil edildiği bir organca alındığı için, şu husus kabul edilebilir ki; karar metni, bu devletlerin lisans mübadelelerinin önemine ve özellikle bu türlü mübadeleyi kolaylaştırmak bakımından gerekli tedbirlerin alınmasındaki zarurete ilişkin olan görüşlerini gayet isabetli bir şekilde aksettirmektedir.

3. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatının (OCDE) Faaliyeti.

Sınaî mülkiyet haklarını çok yakından ilgilendiren OCDE faaliyetleri arasında, ilmî araştırmaların organizasyonuna ilişkin etütleri belirtmek uygun olur. Bu sahada yapılan çalışmalar, ülkeler itibariyle hazırlanan raporlar şeklinde yayımlanmıştır.

Bu raporlarda, araştırmalara ve berat politikasına ilişkin olarak söz konusu ülkelerdeki durum hakkında ilgi çekici bilgi mevcuttur.

İspanya'ya ilişkin olan rapordan şu husus anlaşılmaktadır ki, ilmî araştırmalar, bu ülkede, esas itibariye hükümetce gerçekleştirilmekte ve bu araştırmaların sebep olduğu masraflar yedi önemli merkezce yapılmaktadır. (4).

Söz konusu rapora göre, yalnızca bazı büyük sınaî işletmeler araştırma için yatırım yapmaktadır. Gerçekten şu husus müşahade olunmaktadır ki, İspanyol işletmeleri, kendi araştırmaları sonucu olarak berat almaktan ziyade yabancı beratları tercih etmektedirler. Ciddi araştırmalar için büyük meblâğların gerekli olmasının bu türlü bir uygulamayı doğurduğu kabul edilebilir.

Buradan, icatların beratlar vasıtasıyla müessir bir şekilde korunmasının gerekli olmadığı sonucuna erişilmez. Bunun tamamen aksi söz konusudur. Teknik bilgilerin ithali, lisansını devreden kimşenin icatlarını İspanya'da korumak imkânına sahip olmasına ve İspanyalı sınaî işletmelerin, icatlarının himaye edileceğinden ve

(4) Bkz. : OCDE yayını : **Recherche Scientifique, Espagne** (özellikle 12. ve 21. sayfalar), Paris, Haziran 1964.

kendi imkânları ile zamanla daha önemli araştırmalara girişebileceklerinden emin bulunmalarına dayanmaktadır.

OCDE tarafından 1965 de, «Batı Almanya'da, Kuzey Amerika'da ve Sovyetler Birliğindeki kalkınma ve araştırma çalışmaları» ismi altında, 1962 yılı araştırmaları için yapılan harcamaların mukayesesine imkân veren bir deneme daha yayımlanmıştır. Çok ilgi çekici olan bu yayının önemli kısımları olarak şunları belirtebiliriz: Araştırma masrafları, kalkınma ve araştırma masraflarının dağılımı, tediye muvazenesi ve beratlara ilişkin istatistikî bilgiler.

OCDE tarafından yayımlanan etüt üzerinde derinliğine durmamız şüphesiz mümkün değildir. Bugün için eskimiş durumda olan ve nisbî bir nitelik taşıyan rakamları belirtmekten çekiniyoruz. Zira, bu konuya ilişkin istatistikler, istenileni vermekten uzaktır. Bununla beraber, raporun sonuçlarından birini belirtmek isteriz. Buna göre, «bazı ülkeler, yeni teknik ve bilgilerin yayılmasını sağlayan bir mekanizmanın mevcudiyeti sebebiyle, kalkınma ve araştırmalar için büyük meblâğlar tahsis etmekten ziyade, belki de teknik usulleri ithal etmeyi tercih edeceklerdir.»

Ekonomik bakımdan kalkınma yolunda olan ülkeler, gerçekten bu imkânla karşı karşıyadır. OCDE raporu teknik bilgilerin ithali sorunu üzerinde dururken şunu da ilâve etmektedir ki, «bu imkân, gelişmemiş birçok ülke bakımından, hiç olmazsa bugün için söz konusu olan yegâne imkândır.»

Lisansların iktisabı, şüphesiz, uygun bir ücretin ödenmesi suretiyle gerçekleştirilecektir. Bu fiyat, ülkenin araştırmalar için yapacağı masraflara nazaran nisbeten daha ucuzdur.

Üstelik, bir lisans iktisap edilirken, tasarruf edilecek teknik bilgiler hakkında bilgi sahibi olunması da söz konusudur. Bunun aksine olarak, araştırmaya girişilmesi, sonucun önceden kestirilmesi mümkün olmadığından, ekseriya ağır malî yüke tahammülü gerektirir.

Bu durum, şüphesiz, iktisaden kalkınma yolunda olan ülkelerin araştırmalardan tamamen uzak buldukları anlamında değildir. Yalnızca arzularında (ambitions) bir sınırlama söz konusudur. Bu ülkelerin herşeye aynı anda girişmeyip, alışıkt oldukları faaliyetlerden başlayarak, araştırmalarını yavaş yavaş geliştirmeleri gerekir. Bu bakımdan, söz konusu ülkelerin, vatandaşlarının ve teknik

bilgilerini icabında imalât ve araştırma merkezleri kurmak suretiyle istifadeye sunacak yabancı işletmelerin çalışmalarını desteklemek bakımından, müessir bir sınaî mülkiyet mevzuatına sahip olmaları zorunludur.

4. Birleşmiş Milletlerin Faaliyeti.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1962 yılında, Brezilya delegasyonunun teklifi üzerine, Genel Sekreterliği, beratların az gelişmiş ülkelerin ekonomileri üzerindeki etkisine, bazı gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin berat mevzuatına -özellikle yabancı beratların tabi olduğu rejim hakkında - ve iktisaden kalkınma yolundaki ülkelerin bu sahayı düzenleyen mevzuatının özelliklerine ilişkin bir rapor hazırlamakla görevlendirmişti.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, çeşitli çalışmalar sonucunda, 23 Mart - 16 Haziran 1964'de Cenevre'de toplanan ticaret ve kalkınma konferansına **teknik bilgilerin iktisaden az gelişmiş ülkelere transferinde beratların** rolü konusunda önemli bir rapor sunmuştur (5).

Söz konusu raporun birinci kısmı, berat sisteminin nitelikleri hakkında olup, özellikle mevcut kanunları, berat sahasındaki milletlerarası ilişkileri ve berata ilişkin hakkın kullanılmasında devletce alınan tedbirleri inceleme konusu yapmaktadır.

İkinci kısımda beratların az gelişmiş ülkelerin ekonomileri üzerindeki tesirleri, özellikle teknik bilgilerin transferinde beratların rolü ve beratlar ile mahalli teknik gelişme arasındaki ilişkiler üzerinde durulmaktadır.

Raporda beş de ek olup, bunlardan en önemlisi (c eki), Birleşmiş Milletlere dahil ülkelerden elde edilen bilgilere istinaden, berat sistemlerinin işlemleri hakkında bir kıymet hükmüne ulaşmaktadır.

Cenevre Konferansında, bu rapor üzerinde yapılan müzakerelerden sonra, 12 Haziran 1964 de, herhangi bir itiraz söz konusu olmadan, **teknik bilgilerin transferi konusunda bir tavsiye kararı** kabul edilmiştir.

Raporun sonuç kısmı olarak kabul edilebilecek olan bu tavsiye kararına göre; her şeyden önce gelişmiş ülkeler, beratla korunmuş

(5) Doc. E. 3861 Rev. 1, 1964.

olan ya da olmayan hak sahiplerinin teknik bilgilerini az gelişmiş ülkelere transfer etmelerini desteklemeğe mecbur tutulmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin de, bu türlü transferleri kolaylaştırmak bakımından sınaî sahada gerekli olan bütün idarî ve kanunî tedbirleri alması öngörülmektedir.

Tavsiye kararı, bundan başka, Cenevre'deki fikrî mülkiyetin korunması hakkındaki milletlerarası Büro'yu (BIRPI), açıkca, sorunu dikkatli bir şekilde izleyecek ve gelişme halindeki ülkelerde milli kanunların yürürlüğe girmesinin kolaylaştırılmasını sağlayacak kuruluşlar arasında saymaktadır.

Çoğunlukla az gelişmiş ülkelerin temsilcilerinin katıldığı 1964 Cenevre Konferansında, teknik bilgilerin transferinde ve binnetice ülkelerin ekonomik bakımdan kalkınmasında müessir bir mevzuatın taşıdığı önem üzerinde de açıkca durulmuş olduğunu ilâve etmek gerekir.

Kalkınma ve ticaret hakkındaki Birleşmiş Milletler Konferansının (UNCTAD) önemini belirtmek için şunu da hatırlatalım ki, bu Konferansta sınaî mülkiyet konusundaki milletlerarası sistemin islahını sağlayacak imkân ve vasıtalar ile know - how'ın az gelişmiş ülkelere transferinin desteklenmesi sorunları üzerinde de durulmuştur.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin 21. Genel Kurula sunduğu «milletlerarası ticaret hukukunun tedrici gelişmesi» ne ilişkin olan raporda (6), sınaî mülkiyet ve yazar hakkı (droit d'auteur) da göz önüne alınmıştır.

Sınaî mülkiyetin milletlerarası ticaret hukuku içinde mütalâa edilmesi, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin, sınaî mülkiyet haklarını milletlerarası ticaretin gelişmesinde önemli bir unsur olarak telâkki ettiğini göstermektedir.

Raporda, «Birleşmiş Milletler milletlerarası ticaret hukuku Komisyonu»nun (UNCITRAL) kurulması da teklif edilmektedir. Söz konusu Komisyon, özellikle, bu sorunlarla uğraşan kuruluşların çalışmalarını düzenleştirmek ve milletlerarası andlaşmalara, tip kanunlara ve mevcut yeknesak kanunlara geniş çapta bir katılmayı

(6) Bkz. Birleşmiş Milletler dokümanı, No : A/6396, 23 Eylül 1966, 10 Ekim 1966 da New York'da yayımlanmıştır.

sağlamakla görevlendirilecektir - burada, yalnızca bu incelemeyi ilgilendiren iki amaç üzerinde durulmuştur.

Birleşmiş Milletler ve özellikle Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun temel ürünler ve sanayi Komitesi, bunlardan ayrı olarak, son yıllarda, tip-mukavelelerin akdini sağlama bakımından sarfedilen gayretler yönünden, know-how sorunu ile de meşgul olmak fırsatını bulmuştur. Bu çalışma, tip-mukavelelerin know-how mübadelesini kolaylaştıracağı fikrine dayanmaktadır.

Sekreterlik, bir uzman grubunun 1966 Nisanında Cenevre'de yaptığı bir toplantıda, know-how'a ilişkin mukavelelerin akdini kolaylaştırmak bakımından, genellikle kabul edilmekte olan esasları göz önüne almak suretiyle, gelecek toplantı için bir ön-proje hazırlamakla görevlendirildi (7).

Sorunun önemi inkâr edilemezse de, girişilen çalışmalardaki güçlüğü de belirtmek gerekir. Gerçekten, bu konuda milletlerarası bir töre mevcut olmadığı gibi, know-how fikri de farklı şekillerde yorumlanmaktadır.

5. Fikri Mülkiyetin Himayesi Hakkındaki Milletlerarası Büro (BIRPI).

a) BIRPI'nin milletlerarası toplantılara iştiraki : Cenevre'de bulunan fikri mülkiyetin himayesi hakkındaki milletlerarası Büro (BIRPI), bütün devletlerin özellikle gelişme halindeki ülkelerin dikkatini, sınaî mülkiyet konusunda adil ve müessir bir mevzuatın lüzumuna çekmek ve onların bu konudaki yasama çalışmalarına yardımcı olmak bakımından, son yıllarda memnuniyet verici bir çalışmaya girişmiştir.

Meselâ 1963 de Brazzaville (Kongo)'da bir Afrika fikri mülkiyet haftası, 1966 başlarında Kolombo (Seylan)'da bir seminer ve 1967 başlarında da Yeni Delhi (Hindistan)'de, yazar hakkı konusunda, Doğu Asya devletlerini içine alan bir başka seminer düzenlenmiştir.

BIRPI, bundan başka, az gelişmiş ülkelerde sınaî mülkiyetin gelişmesi sorununu incelemek üzere bir uzmanlar Komitesini top-

(7) Bkz. : Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi, Know-how hakkındaki görüşme, 12 Nisan 1966.

lantıya çağırılmıştır. - bu Komite 1963 Ekiminde Cenevre'de toplanmıştır. Nihayet, 1964 de Bogota (Kolombiya)da toplanan Lâtin Amerika sınaî mülkiyet Kongresine de iştirak edilmiştir.

BIRPI'nin son yıllarda özellikle meşgul olduğu az gelişmiş ülkeleri ilgilendiren başlıca çalışmaları işte bunlardır - BIRPI, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Cenevre Kalkınma ve Ticaret Konferansına sunduğu raporun hazırlanmasına da büyük ölçüde katılmıştır — .

BIRPI, öte yandan, 1965 de Cenevre'de, **sınaî mülkiyet konusundaki milletlerarası sorunlara** ⁽⁸⁾ ilişkin olmak üzere bir kurs tertip etmiş ve Budapeşte'de (31 Ekim - 5 Kasım 1966) çok başarılı bir **Doğu Batı sınaî mülkiyet sempozyumu** düzenlemiştir.

b) BIRPI tarafından alınan pratik tedbirler: BIRPI, bu türlü bilimsel çalışmalarla yetinmiş değildir. Özellikle, iktisaden az gelişmiş ülkelerin ihtiyaçlarını göz önünde tutan metinleri onların istifadesine sunmak suretiyle, bu ülkelere yardımcı olunması kararlaştırılmıştır. Az gelişmiş ülkeler, bu metinlerden, hazırlanmasına yakından katıldıkları ölçüde, yasa çalışmalarında büyük fayda sağlayacaklardır.

Meselâ BIRPI, 1965 de, ihtiralara ve teknik bilgilere ilişkin bir tip-kanun metni-tefsiriyle beraber yayımlamıştır. Söz konusu metin BIRPI tarafından hazırlanmış olan ön projeye dayanmaktadır. 1964 Ekiminde Cenevre'de toplanan ve bazı milletlerarası teşekkül-lerin temsilcileri dışında özellikle gelişme yolundaki ülkelerin temsilcilerinden kurulu bir uzmanlar komitesince hazırlanmıştır.

BIRPI'nin çağrısı üzerine, gelişme yolundaki ülkelerin temsilcilerinden kurulu yeni bir uzmanlar Komitesi, aynı esaslar dahilinde, **markalara, ticaret ünvanlarına, menşe işaretlerine ve haksız rekabete ilişkin bir tip-kanun** hazırlamak üzere Cenevre'de toplanmıştır (7-11 Kasım 1966). Tip-kanun metni, tefsiriyle birlikte yayımlanacaktır.

Nihayet, BIRPI bünyesi içinde, gelişme yolundaki ülkeler için, sınaî model ve resimlere ilişkin olmak üzere bir üçüncü tip-kanun hazırlamak üzere çalışmalar yapılmaktadır.

Tereddütleri uzaklaştırmak için şunu belirtmek gerekir ki, BIRPI tarafından hazırlanan tip-kanunlar, uzun zamandan beri kabul

edilmekte ve uygulanmakta olan ve bu sebeple sınaî mülkiyet sahasında iyice benimsenmiş bulunan çözüm şekillerinden bazı bakımlardan ayrılmaktadır. Bu sebeple, söz konusu metinler, sınaî mülkiyet için ne bir model olarak kullanılabilir ve ne de ilgili sahalardaki yasama çalışmalarına yardımcı olabilecektir.

Gerçekten, tip-kanunun bazı hükümleri, sınaî mülkiyet konusunda henüz bir kanuna sahip olmayan ve beratların, markaların ve sınaî model ve resimlerin himayesi sistemini uzun zamandan beri uygulamakta olan ülkelerce benimsenen rejimin doğrudan doğruya uygulanmasının, genç ekonomilerinin ahenkli bir şekilde kalkınmasında olumsuz bir etki yapmasından korkan gelişme yolundaki ülkeler göz önünde tutularak kaleme alınmıştır.

BIRPI, tip-kanunları hazırlamak ve hatta devletlerin teşriî faaliyetleri için gerekli olan malûmatı ve yardımı sağlamakla, hem endüstrileşmek isteyen ülkelerin ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmeleri için sınaî mülkiyet konusunda müessir bir mevzuata sahip olmalarındaki önemi ifade etmiş ve hem de bu sorunun ilgili ülkelerde daha iyi bir şekilde kavranabilmesine büyük ölçüde yardımcı olmuştur,

BIRPI'nin, fikrî mülkiyet hukukunun imkân verdiği ölçüde gelişme yolundaki ülkelere yardımcı olunmasına ilişkin tasavvuru, 1967 de Stockholm Konferansında görüşme konusu yapılacak olan **fikrî mülkiyetin milletlerarası organizasyonu** hakkındaki projede de göze çarpmaktadır.

Gerçekten bu proje, henüz Paris ya da Bern İttihadına dahil olmayan devletlere, aday üye sıfatıyla (membres associés)-yalnızca müşahit sıfatı ile değil, fikrî mülkiyete ilişkin genel sorunların münakaşasına katılmak imkânını öngörmektedir. BIRPI böylece, söz konusu ülkeleri, ekonomik kalkınmalarını sağlamak bakımından, sınaî mülkiyet haklarının himayesi için milletlerarası sahada girişilen çalışmalarla dahil etmek niyetini bir kere daha göstermiştir.

BIRPI, bu amaca erişmek bakımından, birkaç yıldan beri gelişmiş ülkelerin milli sınaî mülkiyet Bürolarında stajyer çalıştırılmasını organize etmektedir. Söz konusu stajyerler gelişme yolundaki ülkelere gelmekte ve genellikle, ülkelerine döndükten sonra,

(8) Bkz. :Cours des BIRPI de propriété industrielle, Genève, 1965, C. I.

fikrî mülkiyetle uğraşan idarî teşkilâta önemli görevlere atanmaktadır.

6. Milletlerarası Özel Teşekküllerin (AIPPI ve CCI) Görüşleri.

Sınaî mülkiyet haklarının ülkelerin ekonomik kalkınmasında taşıdığı önem, milletlerarası özel teşekküllerin de gözünden kaçmamıştır. **Milletlerarası Ticaret Odası (CCI)** ile **Sınaî Mülkiyetin Himayesi Hakkındaki Milletlerarası Kurum (AIPPI)** çeşitli vesilelerle bu konuya değinmek imkânını bulmuşlardır.

a) **L i s a n s m ü b a d e l e s i** : CCI, İkinci Dünya Savaşından sonra ve hatta OECE'nin bu konudaki çalışmalarından önce, «milletlerarası ticaret ve teknik gelişmenin azamî şekilde inkişafı bakımından», **ülkeler arasındaki lisans mübadelesinin kolaylaştırılması için alınması gereken tedbirler** üzerinde durmuştur (9).

13/14 Haziran 1950 de, Milletlerarası Ticaret Odası Konseyi tarafından bu yönde bir karar alınmıştır. Sınaî mülkiyetin milletlerarası himayesi hakkındaki Komisyonun raporunu da kapsayan karar metni, CCI yayınları arasında 1950 Temmuzunda basılmış ve geniş ölçüde dağıtılmıştır (10). Karar, öngörülen amaca ulaşmak bakımından alınacak tedbirler ve riyeti gereken esaslar hakkında bazı tavsiyeleri kapsamaktadır.

CCI, sınaî mülkiyet Komisyonu vasıtasıyla ve Odadaki millî grupların da yardımıyla, ülkelerin ekonomik kalkınmalarında son onbeş yıl zarfında hasıl olan değişiklikleri tesbit etmek bakımından, sorunu 1966 yılında yeniden incelemiş ve CCI Konseyi, 15/16 Kasım 1966 günlü toplantısında, yeni bir karar almıştır (11).

Milletlerarası Ticaret Odasının hareket noktası, teknik yönden gelişen ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkilerin zamanımızın en önemli politîk sorunlarından biri olmasına ve gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere yapılacak teknik bilgi transferinin, meselenin mühim bir veçhesini teşkil etmesine dayanmaktadır.

Öte yandan söz konusu Oda, markalar ve know-how'ın bugün beratlar gibi lisans mukavelelerine konu teşkil ettiğine, antitröst

(9) Bkz. : 13/14 Haziran 1950 kararları girişi (CCI broşürü, No : 143).

(10) CCI broşürü, No : 143.

(11) Bkz. : CCI dokümanı, No : 450/284/Rev.

mevzuat konusunda Amerika Birleşik Devletlerinde şimdiye kadar kısıtlanmış olan kavram ve uygulamaların Avrupa'da ve başka yerlerde görülmekte olduğuna ve bu durumun lisans mukavelelerine ilişkin hukuki tereddütlerden doğduğuna, milletlerarası malî rejimin çok karmaşık ve nazik bir nitelik taşımasının geliri (redevance) etkilediğine de işaret etmektedir.

Kararda, mukavele serbestiyetinin sınaî mülkiyete ilişkin lisanslar için ideal bir esas olduğu hatırlatıldıktan sonra şu husus belirtilmektedir ki; markalara, beratlarla, sınaî resim ve know-how'lara ilişkin lisansların verilmesi, yeni bilgilerin, tekniği ve ticareti ilgilendiren alanlarda yayılmasını sağlayan mükemmel bir vasıtaadır

Hükümetler - kararda işaret edildiği gibi -, sınaî mülkiyete ilişkin lisanslara malî ve öteki sahalarda destekler sağlayarak ve bu lisanslara sınırlayıcı ve ayırdedici tedbirlerin uygulanmasından kendilerini uzak tutarak, teknik bilgilerin millî sınırlar dışına transferini kolaylaştırmak imkânına sahiptirler. Özellikle, gelirlerin (redevances) yeknesak bir şekilde vergilendirilmesi, öteki gelirlere nazaran ayırdedici bir nitelik taşımayan bir malî uygulama, gelirlerin aşırı sınırlamalardan (restriction) uzak tutulması ve bu sınırlamaların makale şâmil olarak tadil edilmemesi «lisans verilmesine uygun bir havanın yaratılmasını sağlayan faktörlerdir».

b) **M a r k a v e b e r a t l a r ı n h i m a y e s i** : CCI Konseyi, 26 Mayıs 1964 tarihinde Stockholm'da yapmış olduğu toplantıda, «sınaî alanlarda ihtira beratı verilmesinin, değerli malların yaratılması, imali ve satışını kolaylaştıracağı, işletmelerin kazançlarını ve ihtiyaçları karşılamadaki yeteneklerini arttıracacağı ve milletlerarası ticaretin gelişmesini her ülkenin yararına olarak sağlayacağı» şeklindeki düşüncesini teyit eden önemli bir karar almıştır (12).

Kararda, berat hukukunun bazı unsurlarının birleştirilmesine ilişkin olan ve Avrupa Konseyi bünyesinde akdedilen Konvansiyon ile Avrupa tipi beratı yaratan ön projeye - her ikisi de beratla sağlanan himaye lehindedir - temas ederek, berat verilmesinin, beratın

— **ı c a t v e a r a ş t ı r m a l a r ı t e ş v i k e t t i ğ i**,

(12) Bkz. : **Déclarations et Résolutions 1963-1965** (broşür, No : 239, CCI Yayını, s. 103.

- mucitlere icatlarını açığa vurma imkânını sağlayacağı ve binnetice yenilikleri bütün ülkeler lehine olarak ilgililerin istifadesine sunacağı,
- icatları ticarî bakımdan işletilebilir bir nitelik kazanıncaya kadar geliştirmek için gerekli olan yatırımları elde etmek imkânını vereceği,
- başkaları için verimli olmayan yeni mal ve usullere (procédés) sermaye yatırımını teşvik edeceği

düşüncesine dayanmaktadır.

Bu görüş, CCI'nin 1965 Yeni Delhi Konferansında da teyit edilmiştir.

AIPPI'ye gelince; bu teşekkül, 1964 Eylülünde Salzboung'da toplanan icra Komitesince onanmış olan bir kararı ile, buna benzer bir sonuca ulaşmıştır (13).

Gerçekten, AIPPI'nin kararı, «toplum menfaati, milletlerarası işbirliği ve mucitlerin meşru haklarının, yeni ve faydalı icatlar ile markaların bütün yaratıcı faaliyet alanlarında farksız ve müessir bir şekilde korunması suretiyle sağlanabileceği» düşüncesini teyit eden CCI Stockholm Konferansında kabul edilen karar metninin aynıdır.

AIPPI'nin Tokyo Kongresinde (Nisan 1966), ekonomik kalkınma yolundaki ülkelerin sınaî mülkiyet mevzuatına ilişkin olan bir karar ittifakla kabul edilmiştir (14).

Karar, sınaî mülkiyetin, özellikle icatların berat verilmesi yolu ile, himayesinin teknik ve ekonomik kalkınmayı kolaylaştıracak bir nitelik taşıdığını ve gelişmiş ülkelere ilişkin tecrübelerin bunun açık bir delili olduğunu ifade etmektedir. Gerçekten, sınaî mülkiyetin himayesi, sağladığı üstünlükler ile, gelişme yolundaki ülkelere malî yatırımları teşvik ve bu suretle, söz konusu ülkelere muhtaç oldukları teknik bilgileri temin eder.

Karar şunu da öngörmektedir ki, bu ülkelerin özel durumlarının dikkate alınması için eski (traditionnelle) kanunlarda bir de-

(13) Bkz. : **Annuaire AIPPI**, 1966, II, s. 91.

(14) Bkz. : **Annuaire AIPPI**, 1966, II, s. 49/50.

ğişikliğin yapılması gereklidir. Bununla beraber, söz konusu değışiklikler, sınaî mülkiyetin himayesinin dayandığı temel prensipleri asla ihlâl etmemelidir.

VII. SONUÇ.

Sınaî mülkiyet haklarına ilişkin olan yukarıdaki düşünceler, ülkelerin ekonomik bakımdan kalkınmasında sınaî mülkiyetin taşıdığı önemi ve bu önemin, ilgili ülkelerin hükümetleri ile milletlerarası, hükümetlerarası (intergouvernementales) ve özel teşekküller tarafından gereği gibi kavranmış olduğunu açıkça göstermektedir.

Bu düşünceleri tamamlamak bakımından bazı sorulara değinmek isteriz.

Sınaî mülkiyet haklarının, sosyalist ya da kominist rejim devletleri de' dahil olmak üzere, ekonomik yönden gelişmiş ülkelerde korunmasının sebebi nedir?

Sınaî mülkiyet haklarının korunması bakımından, niçin milletlerarası sahada iki ve çok taraflı andlaşmalar akdi yolu ile geniş bir çaba harcanmaktadır?

Bugün yapılmakta olan araştırmalar, marka ve ihtira beratları ile sağlanan himaye söz konusu olmadığı takdirde, yine gerçekleştirilebilecek midir ?

Sınaî mülkiyet haklarına milli ve milletlerarası sahada sağlanan himayenin kaldırılması halinde ne gibi sonuçlar hasıl olacaktır?

Böyle bir durumun gerçekleşmesi, müstehliklerin ve toplumun himayenin kaldırılması halinde ne gibi sonuçlar hasıl olacaktır ?

Bu soruları, BIRPI tarafından hazırlanmış olup, 7-11 Kasım 1966 da Cenevre'de toplanan uzmanlar Komitesine sunulan ve markalar, ticaret ünvanları, menşe işareti ve haksız rekabete ilişkin az gelişmiş ülkeler hakkındaki tip-kanunun yorumuna ait projeden alınan şu birkaç satırla cevaplandıracağız (15).

«Az gelişmiş ülkelerin, markalara, ticaret ünvanlarına menşe işaretine ve haksız rekabetin önlenmesine ilişkin olan bir modern

(15) Bkz.: Document BIRPI - PJ/51/3, 20 Nisan 1966.

mevzuata muhtaç olmalarının sebebi, izahata lüzum olmayacak kadar açıktır. Gerçekten, icatların gereği gibi himayesi yaratıcı usu (esprit inventif) teşvik eder; araştırmaları, bu araştırmalar için lüzumlu yatırımların yapılmasını, ülkede modern sanayi işletmelerinin kurulmasını kolaylaştırır. Markaların v.s. himayesi ise, ülke içinde ticari işletmelerin tesisini ve bunların gelişmesini sağlar; ticarî ilişkilerin haksız rekabetten uzak olarak gerçekleşmesini kolaylaştırır; toplumu, mamûl, hizmet ve işletme arasında meydana gelebilecek karışıklığa ve bu karışıklıktan doğacak üzücü olaylara karşı korur».

Bu açıklamalar, gelişme yolundaki ülkeler için olduğu kadar gelişmiş ülkeler için de doğrudur. Esasen şunu belirtmek isteriz ki, ekonomik gelişme durmaz. Her ülke, öteki sınaî ülkeler tarafından geçilmek istemiyorsa, bugünkü durumu ne olursa olsun, kalkınmasını aralıksız sürdürmek zorundadır.

Bununla beraber, sınaî mülkiyet haklarının gereği gibi himayesinin önemini kavramak yeterli değildir. Bu hakların ilgililerce de tanınması gerekir.

Sınaî mülkiyete ilişkin milli ve milletlerarası dergiler, bu konuda çalışan bazı enstitüler-meselâ Münih'deki gibi-, resmî ya da özel teşekküller ve bu konu üzerinde yapılan çeşitli toplantılar, şüphesiz bu disiplinin çok daha iyi bir şekilde tanınmasına yardımcı olmaktadır. Bununla beraber, düzenli bir öğretim faaliyetinin mevcut olmaması üzücüdür.

İsviçre, sınaî mülkiyet konusundaki öğretim faaliyetinin en iyi bir şekilde düzenlendiği ülkelerden biridir. Gerçekten, bütün üniversitelerde ve Federal Teknik Okulda bu sahaya ilişkin dersler okutulmaktadır. Öteki ülkelerde, maalesef, bu disipline ilişkin hiçbir öğretim faaliyeti söz konusu değildir ya da başka bir dersi veren profesörün kendi arzusu ile sınaî mülkiyete de birkaç saat ayırması ile yetinilmektedir.

Sınaî mülkiyet konusundaki öğretim, genellikle, ancak hukukçular ve bazen de iktisatçılar için öngörülmektedir. Bu sebeple, işletmelerde icatların himayesine nezaretle görevli araştırmacılar (les scientifiques) ve teknik personelin, sınaî mülkiyet hukuku, özellikle marka ve berat hukuku hakkında bilgi sahibi olmaları gittikçe zorunlu bir durum almaktadır.

Strasbourg Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Fransız sınaî mülkiyet Enstitüsü ve özel ekonomik çevrelerle yaptığı sıkı işbirliği sonucunda, 1964 de bir Milletlerarası Sınaî Mülkiyet Araştırma Merkezi kurmuştur. Bu Merkez'de yürütülen öğretimin temel amacı, uzmanları teorik ve pratik bakımdan yetiştirmektir. Öğretim, herbiri dört aylık iki devrede yapılmaktadır.

BIRPI tarafından 20-25 Eylül 1965 de Cenevre'de düzenlenen ve sınaî mülkiyetin milletlerarası sahadaki sorunlarına ilişkin bulunan kurslara daha önce temas etmiştik. Bu öğretim faaliyetine 27 ülkeden gelen 300'e yakın kimsenin katılmış olması, bu türlü faaliyetin önemini göstermeğe yeterlidir. BIRPI tarafından 31 Ekim — 5 Kasım 1966 tarihleri arasında Budapeşte'de düzenlenen ve 400 den fazla şahsın katıldığı sempozyum için de aynı şey söylenebilir.

Dağınık olarak düzenlenen öğretim faaliyetine ilişkin çalışmalar dışında, Ekim-Aralık 1966 da AIPPI'nin İspanya Gurubu tarafından tertip edilmiş bulunan sınaî mülkiyet hakkındaki ilk öğretim faaliyeti özellikle üzerinde durulmağa değerdir. Bu hareket, yalnızca söz konusu kurumun dinamizmini değil aynı zamanda bu kurumun belirtilen sorunlara ve sınaî mülkiyet hukukunun gereği gibi kavranmasına verdiği önemi de ispat etmektedir. Bu husus gerçekten doğrudur. Zira sınaî mülkiyetin himayesi, ülkelerin ekonomik bakımdan kalkınmalarında önemli bir unsur, şüphesiz öteki unsurlarla birlikte, durumundadır.